

UNIVERSITETET I OSLO
DET TEOLOGISKE FAKULTET

Den fremmede kvinne i Ordspråkene 1-9

Spesialoppgave i teologi
av T. Alexander Borch

Høsten 2006
Veileder: Martin R. Hauge

Innhold

1. Innledning	s. 4
2. Oversettelse av perikopene	s. 5
2.1 2:16-19	s. 5
2.2 5:3-14	s. 5
2.3 6:23-35	s. 6
2.4 7:4-27	s. 6
3. Avgrensning av perikoper	s. 8
3.1 Første perikope: 2:16-19	s. 8
3.2 Andre perikope: 5:3-14	s. 9
3.3 Tredje perikope: 6:23-35	s. 11
3.4 Fjerde perikope: 7:4-27	s. 13
3.5 Konklusjon på avgrensningen	s. 14
4. Karakteristiske trekk ved den fremmede kvinne	s. 16
4.1 Karakteristiske trekk ved fremmed kvinne - tradisjonen	s. 16
4.2 Karakteristiske trekk ved den fremmede kvinne i hver perikope	s. 18
4.2.1 Første perikope	s. 18
4.2.2 Andre perikope	s. 19
4.2.3 Tredje perikope	s. 20
4.2.4 Fjerde perikope	s. 21
4.3 Konklusjon	s. 23

5. Funksjon	s. 25
5.1 Den fremmede kvinnes didaktiske funksjon	s. 25
5.2 Den fremmede kvinne som symbol	s. 26
5.3 Konklusjon	s. 27
6. Den fremmede kvinne og fru Visdom	s. 28
6.1 Presentasjon av fru Visdom	s. 28
6.2 Fru Dårskap	s. 30
6.3 Den fremmede kvinne, fru Visdom og fru Dårskap	s. 30
7. Avslutning	s. 34
7.1 Avsluttende refleksjoner	s. 35
Bibliografi	s. 37

1. Innledning

Salomos Ordspråk (Proverbia) har 31 kapitler, og består av to deler; den ene begynner med kapittel 10, og står som ordtak, mens kapitlene 1-9 er en generell parenese om å akte på visdommen.

Kapitlene 1-7 er en fars formanings og råd til en ung og uerfaren sønn, mens 8-9 hovedsakelig består av fru Visdoms tale, og beskrivelse av henne og fru Dårskap.

I Proverbia 1-9 har jeg sett at kvinneskikkelsene er sentrale, og jeg har derfor valgt å se nærmere på disse. Jeg vil legge vekt på den fremmede kvinne i kapittel 1-7, og relatere henne til fru Visdom og fru Dårskap.

Den fremmede kvinne presenteres i fire perikoper. Etter avgrensingen av disse vil jeg se på hvilke motiver som kjennetegner kvinnen - hvordan hun beskrives i teksten.

Når det gjelder metode, vil jeg arbeide med den foreliggende komposisjonen og drive nærlesning av denne, fremfor å bruke en tradisjonshistorisk tilnærming og operere med litterære sjikt. Jeg vil derfor arbeide med en tekst som gjennom tradisjonen har blitt oppfattet som en skrift av Salomo.

Bakgrunnen for kvinnene i teksten er meget komplisert og vanskelig gjennomskuelig. Denne teksten vil nok derfor bære preg av at forståelsen av kvinnene videreutvikles underveis.

Det følgende vil starte med oversettelsen av perikopene om den fremmede kvinne. Deretter kommer avgrensning av perikopene før jeg arbeider med karakteristiske trekk ved den fremmede kvinne. I del 5 vil jeg se på den fremmede kvinnes funksjon i teksten, og i del 6 trekker jeg inn fru Visdom og fru Dårskap. Til slutt, i del 7, vil jeg presentere noen refleksjoner jeg har gjort meg i løpet av arbeidet med den fremmede kvinne og Proverbia 1-9.

2. Oversettelse av perikopene

2.1 Første perikope: 2:16-19

- 16. for å redde deg fra annen manns kvinne, fra fremmed kvinne som taler forførende ord
- 17. som har forlatt sin ungdoms venn og som har glemt sin Guds pakt
- 18. for hennes hus synker ned mot døden og hennes stier går ned til de døde
- 19. ingen som går inn til henne vil komme tilbake og de vil ikke finne livets veier

2.2 Andre perikope: 5:3-14

- 3. For fremmed kvinnes lepper drypper av honning og glattere enn olje er hennes tunge
- 4. men til slutt er hun bitter som galle og skarp som et tveegget sverd
- 5. hennes føtter går ned til døden, hennes skritt går ned til dødsriket
- 6. hun tenker ikke på livets veier, hennes stier er krokete, men hun vet det ikke
- 7. så hør nå, mine sønner, og ikke vik fra mine ord
- 8. hold din sti langt vekk fra henne og ikke gå nær døren til hennes hus
- 9. for at du ikke skal gi til andre din styrke og dine år til en ond
- 10. for at ikke fremmede skal nyte godt av din rikdom og frukten av din rikdom komme i annen manns hus
- 11. og du skal stønne i din siste stund når ditt kjøtt og din kropp tæres bort
- 12. og du vil si: hvordan kunne jeg hate tukt og hvordan kunne mitt hjerte hate tilrettevisning
- 13. og jeg adlød ikke mine læreres ord og jeg vendte ikke øret til dem som veiledet meg
- 14. nær var jeg kommet i den største ulykke midt i forsamlingen og menigheten

2.3 Tredje perikope: 6:23-35

23. For budet er en lykte og læren et lys og tilrettevisninger til tukt er en vei til livet
24. for å holde deg fra ond kvinne, fra fremmed kvinnes glatte tunge
25. ikke begjær hennes skjønnhet i ditt hjerte og ikke la henne fange deg med sine øyne.
26. for en skjøge bringer en mann til siste brødleiv, og en annen manns kone fanger en dyr sjel
27. kan en noen hente ild i sitt fang uten at hans klær brennes opp?
28. eller kan en mann gå på kull uten at hans føtter blir brent?
29. slik vil det gå med den som går inn til sin nestes hustru; ingen blir ustraffet som rører henne
30. forakter man ikke tyven om han stjeler for å stille sin sult?
31. hvis han blir tatt må han betale syvfold, alt i sitt hus må han gi
32. den som driver hor med en kvinne mangler forstand, den som gjør det ødelegger sin sjel
33. hugg og skam får han og hans vanære slettes aldri ut
34. for sjalusi gjør mannen harm, og han vil ikke vise nåde på hevnens dag
35. han vil ikke akseptere noen kompensasjon og han vil ikke godta store gaver.

2.4 Fjerde perikope: 7:4-27

4. Si til visdommen: du er min søster og kall forstanden din slektning
5. for at den må holde deg vekk fra annen manns kvinne, fra fremmed kvinne som taler glatte ord
6. for jeg så ut av vinduet i mitt hus, gjennom mitt gitter
7. og jeg så blant de uerfarne, jeg la merke til blant de unge menn en ungdom som manglet dømmekraft
8. han gikk ned gaten nær hennes hjørne og han gikk i retning av hennes hus
9. i skumringen, ved dagens ende, mitt i natten og mørke
10. se! En kvinne møter ham i skjøges klær, og med svikefullt hjerte
11. hun er høylytt og vill og hennes føtter holder seg ikke i ro i hennes hus
12. snart er hun på gater, snart på torg, og ved hvert hjørne lurar hun
13. og hun tok tak i ham kysset ham, og med frekt ansikt sa hun til ham:
14. jeg skulle bære frem takkoffer, og i dag har jeg innfridd mine løfter
15. derfor kom jeg ut for å møte deg, for å se etter deg, og jeg fant deg
16. jeg har dekket min seng med tepper, fargede tepper fra Egyptiske stoffer
17. jeg har parfymert min seng med myrra, aloe og kanel

18. kom! La oss beruse oss i elskov til morgenen, la oss glede oss i kjærlighet
19. for min mann er ikke hjemme, han har reist langt vekk;
20. pengepungen tok han med seg i hånden, han kommer først hjem ved fullmåne
21. hun lokket ham med mange overtalelser, med glatte lepper hun forførte ham
22. han følger etter henne med én gang, lik en okse som går til en slakter, som i fotjern, hvormed dâren tuktes
23. lik en pil som trenger inn i hans lever, lik fuglen som haster i snaren, og ikke vet at det gjelder dens liv
24. så nå, mine sønner, lytt og vær oppmerksomme på min munns ord
25. la ikke ditt hjerte vende seg til hennes veier, ikke forville deg inn på hennes veier
26. for mange offer har hun lagt ned, og mange har hun slått i hjel
27. fra hennes hus går veier til dødsriket, de fører ned til dødens kamre.

3. Avgrensning av perikoper

3.1 Første perikope: 2:16-19

Kap. 2 innledes med ”min sønn” (2:1), og forteller hvem forfatteren antar leseren å være. I starten av v. 10 markerer konjunksjonen ”ki” (at, for, når) et brudd med det forutgående og begynnelsen på et nytt avsnitt. Her innledes tre parallelle ledd som alle er avhengige av v. 10-11. Fra v. 12 og utover ser en et mønster i teksten ved en gjentakende bruk av preposisjonen ”le” (til, for at) i v. 12 og 16, og konjunksjonen ”lema’an” (på grunn av) v. 20. Bruken av ”ki” (at, for, når) i v. 12 og 16 skaper et mønster i teksten, der disse preposisjonene innleder sekvenser som står i motsetning til hverandre: v. 12-15 handler om menn og står i kontrast til v. 16-19 som handler om den fremmede kvinne. Disse to avsnittene avsluttes og oppsummeres til slutt i v. 20, som starter med konjunksjonen ”lema’an” (på grunn av). Bruken av ”le” i starten av v. 12 og 16 markerer også brudd med det tidligere, samtidig som det er tydelig at disse bruddene er en del av tekstens komposisjon. Vekslingen mellom bruken av direkte henvendelse til leseren i annen person og beskrivelse av noe i tredje person markeres ved hjelp av preposisjonen ”le”. Starten av v. 12 og 16 markerer altså et formelt brudd fra, og samtidig avhengighet av, det foregående. Bruken av ”lema’an” i v. 20 markerer også et skille, der tematikken fra v. 10 og 16 tas opp igjen og repeteres når visdommen avslutningsvis presenteres som redningen - og dermed motsetningen til – onde menn og fremmed kvinne. I v. 16 og 20 markeres det et brudd med det foregående, da både v. 15 og 19 omtaler fremmed kvinne som agerer i forhold til en tredjepart. Videre innledes v. 21 med et ”ki” (at, for, når), og markerer et nytt formelt brudd som fungerer sammen med det tidligere.

V. 12-15 og v. 16-19 inneholder en parallellitet mellom mann og kvinne. Den første delen handler om flere menn, mens andre del handler om en fremmed kvinne. Denne motsetningen er med på å skape en dynamikk mellom mann og kvinne i fortellingen, og dette i tillegg til den dynamikken som allerede ligger i fortellingen mellom ”min sønn” og den fremmede kvinne.

I v. 10 presenteres visdommen, og det er denne som refereres til i 12, 16 og 20: ”for å fri deg fra onde veier” (v. 12); ”for å fri deg fra fremmed kvinne” (v. 16); ”for at du skal vandre på de godes vei” (v. 20). Visdommen blir dermed med gjennom 10-20, og utgjør en felles referanse for hele teksten, og er slik med på å skape helhet i teksten. Veimotivet fra v. 12 går igjen helt frem til og med v. 20. Dette billedspråket skaper kontinuitet i teksten.

I første perikope innledes beskrivelsen av fremmed kvinne med preposisjonen ”le” i en infinitivkonstruksjon i v. 16, ”for å befri deg fra”. Dette påpeker en distanse til det foregående. Dette skiftet markeres også av to andre elementer. For det første presenteres det et nytt tema, fremmed kvinne. For det andre skifter forfatterens fokus: innledningen i v. 16 henvender seg direkte til leseren i annen person, mens verset før, v. 15, avslutter en tredje persons beskrivelse av de onde menn. Forfatteren vender altså oppmerksomheten fra noe perifert direkte til leseren. Beskrivelsen av fremmed kvinne og de som agerer i forhold til henne er gjennom hele perikopen konsekvent i tredje person.

I v. 16 brukes begge de to termene for fremmed kvinne, ”zara” og ”nokriyya”. V. 17-18 utdyper beskrivelsen av den fremmede kvinne fra v. 16, mens v. 19 beskriver i tredje person noen som innlater seg med kvinnen og hvordan det går dem. Fokuset i perikopen dreies da fra i v. 16 å henvende seg direkte, i annen person, til leseren, til å beskrive den fremmede kvinne og ”noen” i tredje person. Fremmed kvinne blir dermed i begynnelsen av perikopen knyttet til leseren, mens hun i slutten av perikopen blir knyttet til ikke navngitte tredje personer. V. 20 innledes med konjunksjonen ”lema’an” (på grunn av) og indikerer dermed et nytt formelt skille. Fra v. 19 til 20 skiftes fokus fra tredje til andre person, og går igjen fra ”de” til ”deg”. Dette stadige skiftet mellom andre - og tredje person danner et mønster i v. 10-20.

3.2 Andre perikope: 5:3-14

Kap. 5 starter med ”min sønn” og angir dermed hvem teksten er rettet mot. Forfatteren skifter mellom å adressere leseren direkte gjennom å skrive i annen person og å skrive i tredje person. Det er også en sekvens hvor han inntar leserens posisjon og skriver i første person, i likhet med i første perikope. Bruken av konjunksjonen ”ki” (at, for, når) i v. 3 og 21 deler kapitlet opp tre ledd, som kan tyde på en inndeling mellom innledning (v. 1-2) og hoveddel (v. 3-20), og mellom hoveddel og avslutning (v. 21-23). Forfatteren tiltaler leseren tre ganger som ”min sønn”, noe som også bidrar til en struktur i teksten, der forfatteren jevnlig retter teksten direkte mot leseren og nærmest tvinger den på denne gjennom den direkte og intime tiltalen.

V. 3 innledes med konjunksjonen ”ki” (at, for, når) som markerer starten på noe nytt samtidig som det hører sammen med det foregående. Verset starter med presentasjonen av den fremmede kvinne. Overgangen fra v. 2 til 3 markerer også et skille der forfatteren går fra å tiltale leseren i annen person til å beskrive den fremmede kvinne i tredje person. Den fremmede kvinne blir beskrevet i v. 3-6. Mellom v. 5 og 6 dreier forfatteren fra å beskrive den fremmede kvinne utenfra til et allvitende perspektiv der han kan fortelle leseren hva hun vil og hva hun ikke vet (v. 6). Fra v. 7 henvender forfatteren seg igjen direkte til leseren. Det er verdt å merke seg at v. 7 tiltaler leseren i 3. person flertall, mens i v. 8 er tiltalen igjen i annen person entall. Mens v. 7 er en oppfordring som ikke referer til noe utenfor forfatteren, referer v. 8 også til den fremmede kvinne. V. 8-11 knytter leseren og den fremmede kvinne sammen, oppfordrer til å holde seg unna og sier hvordan det kan gå dersom man lar seg friste av henne. Talen om den fremmede kvinne i denne perikopen deler seg inn i to deler, der den ene er i v. 3-6, mens den andre er v. 8-11. Den første preges av et vei- og bevegelsesmotiv, mens den andre blander dette sammen med et husmotiv. I v. 12-14 tar forfatteren leserens plass og skriver i første person hva leseren må si dersom denne lar seg friste av den fremmede kvinne. Det er et naturlig skille i overgangen fra v. 14 til 15, hvor det går fra første person til annen person; det går fra en negativ beskrivelse av alt jeg - personen ikke har gjort, til en positiv oppfordring til leseren om hva denne bør gjøre, og markerer en ny sekvens i teksten. Fra og med v. 15 består teksten av positive utsagn, og fra v. 18 oppfordrer forfatteren leseren til å glede seg i sin ”ungdoms hustru”. I v. 20 kommer motsetningen til hustruen, nemlig den fremmede kvinne, og disse to danner en dynamikk som det spilles videre på i v. 21. Når ”ki” brukes som innledning til v. 21 markerer dette i likhet med tidligere en overgang mellom bruken av andre person og tredje person. Videre nevnes den fremmede kvinne i slutten av v. 20, og i v. 21 går det direkte over til en beskrivelse av ”en manns” forhold til Gud – eller rettere sagt: hvordan hans veier er synlige for Gud. Denne delen, som er med på å avslutte kapitlet og teksten, referer også til den tidligere fremmed - kvinne passasjen i v. 3-6, der den fremmede kvinne også blir satt i sammenheng med et veimotiv.

I v. 2 leser en om du-personens lepper, og i v. 3 beskrives den fremmede kvinnes lepper. Perikopen starter ikke før i v. 3, siden det er her en møter den fremmede kvinne, men dette verset står i klar sammenheng med det foregående: her kan det virke som om forfatteren bevisst har plassert leserens lepper (v.2) sammen med leppene til den fremmede kvinne (v.3) for å skape et språklig virkemiddel; det skapes gjennom dette en fellesnevner for de to, ved at de begge knyttes til en felles kroppsdel. Den fremmede kvinnes vesen beskrives i v. 3-4, hvor v. 3 forteller hvor tiltrekkende hun er, mens v. 4 negerer dette og forteller at hun til sist ikke er tiltrekkende i det hele tatt. I v. 3 er hennes lepper dryppende av honning, hennes tunge er ”glattere enn olje”; i v. 4, derimot, er hun besk og skarp. I v. 5-6 møter vi igjen et veimotiv. Det er her den fremmede kvinne som er den vandrende. Mens hun i v.

5 vandrer rett til døden og dødsriket, får vi i v. 6 vite hvor hun ikke vil vandre, nemlig på ”livets stier”, og at hun ubeslutsomt vandrer ”hit og dit”. I overgangen fra v. 5-6 forandrer forfatteren også fra å beskrive den fremmede kvinne utenfra til å fortelle leseren hva hun tenker - hva hun ikke vil. V. 7 fungerer som en liten pause der forfatteren trår ut og gjentar oppfordringen om å høre på han, før v. 8, der han direkte, i annen person, advarer leseren mot å vandre på den fremmede kvinnes veier. Fra å kun beskrive kvinnen i tredje person i v. 3-6 legger forfatteren inn enda et element i v. 8-14, nemlig leseren: den fremmede kvinne og leseren føres sammen i teksten. V. 8 fungerer som et samlende element i teksten, for her føres motivene og hovedpersonene sammen: den fremmede kvinne, leseren, veimotivet og husmotivet.

V. 12-14 minner om en syndsbekjennelse, da introduksjonen ”og du må si” (v. 12) kan tyde på et stilisert formular. Dette følger uansett som en integrert del av v. 8-11, da dette er noe leseren må si dersom han gjør som v. 8 sier han ikke skal gjøre, nemlig legger sin vei innom kvinnens hus. V. 14 bekrefter forestillingen om en syndsbekjennelse.

3.3 tredje perikope: 6:23-35

Kapitlet starter med å tiltale leseren som ”min sønn”. Dette fortsetter frem til og med v. 5. Fra v. 6 tiltaler forfatteren ”du late”, som varer til og med v. 11, hvor forfatteren går over til å skrive i tredje person, der han beskriver en ”niding”. Denne beskrivelsen varer frem til og med v. 15, og i v. 16 presenteres Herren, og ting han ikke liker. Dette går frem til v. 19, og i v. 20 blir igjen leseren tiltalt direkte som ”min sønn”. Til nå har kapitlet vært en kombinasjon av bebreidelser, beskrivelse av onde ting og beskrivelse av det Herren hater. I v. 20- 22 kommer en slags midlertidig konklusjon, der forfatteren oppfordrer leseren til å holde fast ved sin mors og fars lære. Disse versene fungerer også som en innledning til det kommende. Ettersom starten av både v. 23 og v. 26 markeres med et ”ki”, kan det virke som om v. 23-25 er én setning. Dette bekreftes også av den innledende ”le” – konstruksjonen i v. 24, som viser til det foregående vers, og at v. 25 viser til den fremmede kvinne i v. 24. V. 23 virker som et slags høydepunkt i teksten. Dette står både i sammenheng med de foregående versene, men det er også et selvstendig utsagn som ikke nødvendigvis trenger forklaring av den nære konteksten. Verset innledes som tidligere nevnt med konjunksjonen ”ki” (at, for, når), noe som viser at dette utsagnet er selvstendig, men samtidig henger sammen med det foregående. Infinitivkonstruksjonen med ”le” i starten av v. 24 indikerer at disse to versene må ses i sammenheng, og den fremmede kvinne i v. 24 blir dermed satt i direkte kontrast til budet i v. 23.

V. 24 forteller også leseren noe om hennes egenskaper, nemlig at hennes tunge er glatt. V. 25 referer til den fremmede kvinne og beskriver henne ytterligere. Det er for øvrig et skille mellom v. 24 og 25, der forfatterens perspektiv går fra tredje persons beskrivelse til å tiltale leseren direkte i annen person. Skillet består i en overgang fra deskriptiv til normativ tale: forfatteren beskriver først den fremmede kvinne, deretter retter han seg mot leseren og oppfordrer denne til ikke å la seg friste av kvinnens fristende ytre. I denne sammenheng beskrives hennes vesen ("hennes skjønnhet") og øyne ("la henne ikke fange deg med sine øyekast"). Disse tre versene avgrenses både i begynnelsen og slutten med et "ki". Dette betyr at bruken i v. 26 må markere noe nytt. Samtidig spiller skjøgen i v. 26 tilbake på den fremmede kvinne og "ki" markerer dermed også kontinuitet. I overgangen fra v. 25 til 26 går det fra direkte tiltale til leseren i annen person til beskrivelse av en tredje person. Dette gjelder ut resten av kapitlet.

Det virker som om v. 23-25 fungerer som et klimaks i kapitlet, der utsagnet om budet i v. 23 og de påfølgende vers blir stående over resten av teksten. V. 23 nevner budet - "mitswah" – som peker i retning av 5. mosebok og loven. Dette viser at den fremmede kvinne er av stor betydning. Hennes funksjon i teksten blir altså å negere den tradisjonen forfatteren legger til grunn, og dette kan peke i retning av at kvinnen ikke er en menneskelig skikkelse: ikke noe menneske kan settes opp mot loven.

Perikopen starter i v. 23 fordi dette verset leder inn på den fremmede kvinne som vi møter i v. 24-25. V. 23 trekker med seg budet fra v. 20-22, og i v. 24 settes det opp mot den fremmede kvinne. V. 25 tar tak i den fremmede kvinne fra v. 24 og setter denne opp mot leseren og kommer med et normativt utsagn om at denne må passe seg. Overgangen fra v. 25 til v. 26 markeres av et "ki" i starten av v. 26. Det signaliseres også et brudd av overgangen fra andre til tredjeperson: v. 25 taler direkte til leseren, mens v. 26 skriver om noe i tredje person. V. 26 og utover beskriver den fremmede kvinne og konsekvensene dersom leseren innlater seg med henne. Det ligger altså en dobbelthet i teksten, der hun på den ene side settes opp mot loven, og på den andre side presenteres som en simpel skjøge og annen manns hustru (v. 26, 29). Det beskrives videre hvordan kvinnens mann vil reagere. Forfatteren bruker eksempler og sier at enhver handling har en konsekvens (v. 27-31).

V. 23 handler om budet og beskriver dette. V. 24 fører talen om budet videre og tilfører to nye elementer, nemlig meg som leser og den fremmede kvinne: forfatteren relaterer budene direkte til leseren ved å tiltale denne i andre person, og han relaterer budene til den fremmede kvinne. I v. 25 føres den fremmede kvinne og jeg som leser sammen i et normativt utsagn.

V. 24- 25 beskriver kvinnen, og i v. 24 får vi vite at hun har en "glatt tunge", mens hun i v. 25 er skjønn og søker å fange leseren med sine øyekast. Den fremmede kvinne fremstilles som et tiltrekkende vesen som vet hvordan hun skal tiltrekke seg en mann. Forfatteren gjør også bruk av

parallelismer, og i v. 24 er det to liknende utsagn som utfyller hverandre, der begge termene for ”fremmed” (”zara” og ”nokriyya”) inngår: ”så de bevarer deg fra ond kvinne, fra en fremmed kvinnes glatte tunge”.

3.4 fjerde perikope: 7:4-27

Kapitlet starter i v. 1 med å tiltale leseren som ”min sønn”, og det innledes (v. 1-5) og avsluttes (v. 25-27) med utsagn i annen person til leseren. Disse utsagnene er normative og det første utsagnet, v. 1-5, forteller leseren hva han skal gjøre, mens det avsluttende utsagnet, v. 24-27, sier hva leseren ikke skal og skal gjøre. Mellom disse utsagnene er det en fortelling der forfatteren skriver om sin egen erfaring med den fremmede kvinne.

Innledningen i v. 1-5 består av en serie imperativer: v. 1-4 starter med et verb i imperativ, og v. 5 starter med en ”le” – konstruksjon som oppsummerer de foregående vers. I v. 4 skriver forfatteren i første person og tar leserens ord og oppfordrer leseren til å akte på visdommen og forstanden. I v. 5 kommer den fremmede kvinne som en kontrast til disse. Den kontrasten er skarp, og kan tyde på at det er snakk om to anti-skikkelser. Dette understøttes av forfatterens oppfordring i v. 4 om å tale direkte til visdommen og si: ”du er min søster”. Termen ”søster” (achât) kan også brukes for å beskrive et kjærlighetsforhold, og kontrasten til den fremmede kvinne i neste vers, v. 5, blir dermed meget stor. Kontrasten mellom den fremmede kvinne og visdommen får også en ny dimensjon dersom man ser den i forhold til kap. 8, der visdommen introduseres; fremstillingen av fru Visdom viser i dette kapitlet hvilken skikkelse den fremmede kvinne blir satt opp mot, noe som gir et hint om at den siste ikke bare er en vanlig dødelig. Når perikopen starter i v. 4 er dette fordi det er her talen om den fremmede kvinne starter. Det er for øvrig viktig å presisere at konteksten er av stor betydning for perikopen, ikke minst når man tenker på at innledningen og formaningen fra v. 1 varer til og med v. 5. V. 6 innledes med konjunksjonen ”ki” (at, for, når), og markerer et brudd i teksten. Bruddet består i en overgang fra direkte tale til leseren i annen person til en første persons beskrivelse av den fremmede kvinne; forfatteren skriver om at han selv har sett en fremmed kvinne i aksjon. Kvinnen blir beskrevet i tredje person. I denne fortellingen har forfatteren inntatt kikkerrollen, og forteller om noe han så ut av sitt eget vindu (v. 6). Det er to karakterer som befinner seg i denne fortellingen: den fremmede kvinne (v. 5) og en uforstandig gutt (v. 7). Det gis inntrykk av at den fremmede kvinne frister, og at den unge gutten lar seg friste. I v. 14-20 taler kvinnen selv. V. 21 bekrefter at hun greide å forføre ham. V. 22-23 beskriver situasjonen ved hjelp av sammenlikninger. V. 24-25 vender seg mot leseren (v. 24: flertall) og er en oppfordring til denne,

mens v. 26-27 igjen beskriver den fremmede kvinne i tredje person. Mens fortellingen tidligere i kapitlet bar preg av en faktisk hendelse bærer v. 26-27 preg av å være enten en metafor eller en beskrivelse av noe overnaturlig – ingen dødelige har veier som fører direkte til døden og dødsriket. V. 26 starter med et ”ki”, og her fungerer konjunksjonen som et lite pusterom før forfatteren kommer en oppsummering av den fremmede kvinne i v. 26-27.

Det er en gjennomgående bruk av husmotiv og veimotiv i denne teksten. Det starter i v. 6, der forfatteren selv sitter i sitt eget hus og ser inn. Videre foregår mye av handlingen på gaten, der den unge mannen vandrer, noe den fremmede kvinne også gjør - om enn noe mer hvileløst (11-12). Bevegelsen i fortellingen går mot den fremmede kvinnes hjem: hun lokker ham hjem til sitt hus. Det er i denne teksten en fysisk bruk av motivene, der de begge vandrer og ender opp i hennes hus. Dette trekkes opp på et større plan i v. 27, der den fremmede kvinnes hus - som nevnt ovenfor - får en videre betydning. Dette innvirker også på dynamikken mellom den fremmede kvinne og fru visdom, som nevnt ovenfor, hvor man får inntrykk av at den fremmede kvinne er mer enn et vanlig menneske.

Kap. 8 starter med fru Visdom som roper. Som nevnt er det en klar motsetning mellom den fremmede kvinne og visdommen. Det er også verdt å merke seg overgangen fra kapittel 7 til åtte, der det i 7:25 oppfordres til ikke å gå på den fremmede kvinnes veier og stier, og i 7:27 beskrives det veier som går fra hennes hus ned mot dødsriket og ”dødens kamre”. I 8:2, derimot, står visdommen ”(...) oppe på hauger ved veien (...), der hvor stiene møtes”. Det er altså en klar kontrast mellom disse skikkelsene som kommer til uttrykk i overgangen fra kapittel 7 til 8. Mens den fremmede kvinne smyer seg rundt om natten står visdommen på de mest sentrale stedene og roper, og mens den fremmede kvinnes veier og hus fører nedover mot dødsriket står visdommen ”oppe på hauger” (8:2).

3.5 Konklusjon på avgrensningen

Perikopene ovenfor er til tider vanskelige å avgrense, da de er meget godt integrert i konteksten. Jeg har satt som kriterier at perikopene skal omhandle den fremmede kvinne, og også ta hensyn til eventuelle språklige skiller i teksten. Det er gjennomgående en markant veksling i tekstene mellom annen – og tredje person; forfatteren veksler mellom å henvende seg direkte til leseren i annen person, og å omtale noe i tredje person. Ved et par anledninger skriver han også i første person.

Som nevnt er avgrensningen av perikopene bestemt av den fremmede kvinne, men det er på sin plass å påpeke at konteksten i vekslende grad har den fremmede kvinne plassert i sentrum av teksten.

Hun kan også inngå som en del av en større komposisjon, uten å dra hele teksten alene, men samtidig være en meget viktig aktør.

Det er ikke helt enkelt å se om den fremmede kvinne har én eller flere roller. Enkelte, som for eksempel Fox, hevder at det kun er snakk om en annen manns hustru (Fox 2000: 134); Washington mener at hun representerer faren for eksogamisk ekteskap (Fox 2000: 135), mens Snijders mener at hun er en person som lever utenfor samfunnet (Fox 2000: 135).

4. Karakteristiske trekk ved den fremmede kvinne

4.1 Karakteristiske trekk ved fremmed kvinne - tradisjonen

Det er flere motiver som går igjen i to eller flere av de fire perikopene. I det følgende vil jeg se på hva disse motivene har til felles. Felles for de fire perikopene er at de handler om den fremmede kvinne. Hun har - som nevnt ovenfor - vært utgangspunkt for avgrensningen av perikopene.

Alle de fire perikopene er forfattet til ”min sønn”. Dette kommer frem av innledningene, og er ikke nevnt direkte i perikopene. Selv om dette ligger utenfor perikopene er det viktig å ha det i mente når man leser dem. I forlengelsen av dette er det verdt å merke seg at forfatteren skifter mellom å henvende seg direkte til leseren i andre person, til å beskrive noe i tredje person.

”Vei” og ”sti” nevnes en rekke ganger i perikopene. Dette er meget fremtredende i den første perikopen (2:16-19); veiene i 2:18 fører til dødningene, noe som også blir beskrevet i 7:27. Mens begge perikopene beskriver veiene, er 7:25 i tillegg normativ i forhold til leseren: leseren blir oppfordret til ikke å forville seg inn ”på hennes veier”. Veimotivet er også fremtredende i den andre perikopen (5:3-14). Her beskrives hennes føtter og skritt som begge beveger seg nedover mot døden og dødsriket (5:5), og videre inntar forfatteren et allvitende ståsted, når det står at hun ikke vil vandre på livets sti (5:6). Leserens blir også i 5:8 oppfordret til å holde seg unna den fremmede kvinnes veier. Kvinnen vandrer dermed i 5:6 hvileløst omkring, noe som også går igjen i 7:11-12, der kvinnen vandrer omkring både i huset sitt og ute på gatene.

Husmotivet er gjennomgående i perikopene. I 2:18 møter en den fremmede kvinnes hus, og det ”synker ned i døden”. I neste vers (v.19) skriver forfatteren at ”de som går inn til henne, kommer aldri tilbake og når aldri livets stier”. I 7:27 er det en tilsvarende sammenheng mellom hennes hus og

døden. Det er altså en likhet mellom den første og siste perikopen. I kapittel 5 oppfordrer forfatteren leseren til ikke å komme i nærheten av den fremmede kvinnes hus. Det nevnes for øvrig et annet hus, for en konsekvens av å innlate seg med den fremmede kvinne kan være at ”frukten av ditt slit kan komme i en annen manns hus” (5:10). Denne forståelsen knyttet til det materielle og dennesidige finner en også igjen i kapittel 7 der forfatteren selv sitter og ser ut av et vindu i sitt eget hus, og beskrivelsen av den fremmede kvinnes hus i 7:8,11,19. Dette i motsetning til den mer mytiske forståelsen i 2:18 og 7:27. Det tegner seg altså to ulike forestillinger av ”hus”: én type som er et fysisk hus hvor forfatteren kan sitte eller hvor den fremmede kvinne kan bo (5:10, 7:6, 7:8). Men den fremmede kvinne bor også i et hus som beveger seg mot dødsriket (2:18-19, 7:27).

Det er interessant å merke seg at veiene og husene nevnes sammen i 2:18-19, 5:8 og i 7:27. Både i den første (2:18-19) og siste perikopen (7:27) møter vi et hus som settes i klar sammenheng med døden og dødsriket. Begge disse stedene settes huset også i direkte sammenheng med veimotivet ovenfor. I kapittel 2 beveger både huset og veiene seg ned mot døden, og i kapittel 7 går det veier fra huset ned til dødsriket. Den første og siste perikopen blander disse to motivene sammen og gjør dem til en enhet som beveger seg nedover, mot døden.

Det ligger en klar seksuell dimensjon i alle disse tekstene. Den fremmede kvinne fremstilles som attraktiv ved å beskrive hennes utseende og orale egenskaper: ”(...) fremmed kvinne som taler glatte ord” (2:16), (...) en fremmed kvinnes lepper drypper av honning, og glattere enn olje er hennes tunge (...)” (5:3), ”(...) en fremmed kvinnes glatte tunge” (6:24), ”(...) fremmede kvinner som taler glatte ord” (7:5). I den første og siste perikopen (2:16 og 7:5) tales det glatte ord, mens i 5:4 og 6:24 får kvinnens lepper og tunge en tydeligere seksuell dimensjon. Det er en klar overvekt av beskrivelser av hennes lepper og tunge. Dette medfører en dobbelthet, da det både spiller på språk og ord som virker fristende, men også på kvinnens fristende utseende, som åpenbart er svært seksuelt attraktivt: hun smaker søtt og er svært innbydende.

Felles for alle grunnmotivene er at de utbygges i den siste perikopen (7:4-27). Motiver som tidligere er nevnt blir her satt i en kontekst hvor den fremmede kvinne er hovedperson. Leseren får en utfyllende beskrivelse av hvordan kvinnen vandrer rundt på gater og torg (v.7) og hvordan hun bor (v. 8, 16-17). Leseren får både inntrykk av hennes hus som et fysisk hus (7:8) og som et mytisk hus (7:27). Dette gjenspeiler inntrykket fra den første og andre perikopen (2:18-19, 5:8). Det erotiske aspektet utdypes da fortellingen drives fremover av den fremmede kvinnes forføring av en yngre mann. Kvinnen fremstilles som en gift kvinne som aktivt oppsøker utroskapen. Det seksuelle er ikke bare å finne i det faktum at kvinnen bedriver utroskap, men også i et levende språk som utilslørt beskriver kvinnen som seksuelt aggressiv: ”vill er hun og kåt” (v. 11), ”og hun tok fatt på ham og

kysset ham, og med frekt åsyn sa hun til ham (...)” (v. 13), ”kom, la oss beruse oss i kjærlighet (...), fryde oss i elskov” (v. 18).

4.2 Karakteristiske trekk ved den fremmede kvinne i hver perikope

4.2.1 Første perikope

Den første perikopen beskriver en kvinne som har vendt sin tradisjon ryggen. Det synes å være en kvinne som i utgangspunktet har kjennskap til den samme kultur som det forutsettes at leseren har. Det snakkes om ”Guds pakt”, noe som gir klare assosiasjoner til jødisk kultur. I 2:16 er det en parallellisme bestående av to termer for ”fremmed kvinne”, nemlig ”nokriyya” og ”zara”. V. 18-19 gir et mytisk inntrykk av kvinnen, da ”hennes hus synker ned i døden, og hennes veier bærer ned til dødningene; de som går inn til henne kommer aldri tilbake og når aldri livets stier”. Perikopen gir inntrykk av kvinnen som dennesidig, men også som en mytisk skikkelse som står i direkte kontakt med døden og dødsriket.

Parallellismen som beskriver den fremmede kvinne i v. 16 består som sagt av to termer, ”zara” og ”nokriyya”. Disse beskriver begge den fremmede kvinne som fremmed, men kan tolkes på hver sin måte; ”zara” kan peke i retning av at kvinnen befinner seg innenfor samme kultur som leseren, men bedriver hor. ”Nokriyya” kan på sin side betegne en fremmed fra et annen kultur (Brown-Driver-Briggs 2000: 648). Selv om disse to termene antyder ulike betydninger av ”fremmed”, kan de også forstås relativt likt. Fox (Fox 2000: 141-2) forstår parallellismene med både ”nokriyya” og ”zara” (2:16, 7:5) som et utsagn med to termer som betegner samme mening. Han mener at begge termene viser til en kvinne innenfor samme kultur som er fremmed. Fox mener dette viser til annen manns hustru (Fox 2000: 139).

Det ligger en seksuell dimensjon i v. 16 når det hentydes til ”annen manns hustru” og at hun ”taler glatte ord”. Den fremmede kvinne tilhører en annen mann, men hun søker likevel å overtale andre menn til erotiske utskeielser. De glatte ordene gir et dobbelt inntrykk av hennes orale egenskaper, da de spiller både på det hun sier og hennes fristende person som utfører talehandlingen. Carol A. Newsome peker på at husmotivet tradisjonelt er brukt som symbol for livmoren (eng. womb), og hun henviser til Freud, hvordan denne hevder at menn både føler seg tiltrukket og frastøtt av denne (Newsome 1999: 90).

I 2:18-19 settes husmotivet og veimotivet sammen. Det er en bevegelse i disse motivene der sammensetningen av dem og kronologien er interessant å legge merke til. I 2:17 beskriver forfatteren, som nevnt ovenfor, en kvinne som har en tilknytning til leserens kultur, noe som er

spesielt tydelig i nevningen av "Guds pakt". Det første som nevnes i v. 18 er den fremmede kvinnes hus; huset knyttes i teksten dermed helt opp til leserens tradisjon, og den starter med å beskrive hennes hus, for rett etterpå å beskrive veiene som fører fra huset og ned i dødsriket. Man kommer altså først til huset, og deretter går man nedover til dødsriket, noe som indikerer at det ikke er anstrengende å nå huset – altså ligger det i fysisk avstand ikke langt unna. Kronologien blir altså først huset, som leseren ikke trenger å gå langt for å finne, ettersom det ikke beskrives noen vei som går dit, og deretter veiene som fra huset bærer ned til dødsriket.

4.2.2 Andre perikope

Den andre perikopen består av to avsnitt som handler om den fremmede kvinne. Det første er 5:3-6 og det andre er 5:8ff. Det andre avsnittet nevner kun den fremmede kvinne i v. 8, men de påfølgende vers må forstås ut fra dette verset. De to avsnittene divergerer i sine beskrivelser av den fremmede kvinne. Det første avsnittet starter med en fysisk beskrivelse av kvinnen (5:3) der hun fremtrer som en tiltrekkende skikkelse, for deretter å si at hun til slutt vil bli avskyelig: "men til sist er hun besk som malurt, hvass som et tveegget sverd" (5:4). Deretter settes den fremmede kvinne sammen med veimotivet, og kvinnen og hennes veier beveger seg nedover mot døden og dødsriket (5:5). Det første avsnittet i den andre perikopen beskriver ikke kvinnens historie, og det blander ikke veimotivet sammen med husmotivet, slik som den første perikopen gjør (2:17-19, 5:5-6). Den andre perikopen knytter ikke den fremmede kvinne til leserens egen kultur. Hennes forhold til "sin ungdoms venn" og "sin Guds pakt" (2.:17) er ikke noe tema, men det fokuseres på hvordan hun fremstår, nemlig at hun skifter fra å være tiltrekkende til å bli frastøtende (5:3-4). Videre får leseren et innblikk i hvordan hun tenker når det står i 5:6 at "på livets sti vil hun ikke vandre". Samtidig står det i samme vers at "hennes veier går hit og dit, uten at hun vet det". Hun vet hva hun ikke vil, men ikke hva hun vil. Resultatet blir derfor rotløshet og formålsløs vandring. Hun blir beskrevet som et individ med en vilje, men uten evne til å reflektere.

I 5:8 kommer den andre delen i den andre perikopen, og denne er en advarsel til leseren om å holde seg unna den fremmede kvinne. Her knyttes veimotivet sammen med husmotivet. Forfatteren retter advarselen direkte til leseren i annen person. I 5:10 presenteres "fremmede" og "annen manns hus". Disse termene kan forstås som "fremmed fra annet land", og da blir trusselen fra fremmed kvinne en ekstern trussel. Men det bryter ikke med den tidligere beskrivelsen av den fremmede kvinne i samme perikope (5:3-6); ettersom dette er samme perikope og disse to beskrivelsene av den fremmede kvinne er satt så fysisk tett sammen, kun avbrutt av en direkte henvendelse til leseren i 5:7, er det naturlig å tenke seg at de utfyller hverandre. Det blir da naturlig at de to avsnittene (5:3-6 og 5:8ff) i samme perikope tegner ulike bilder av den samme fremmede kvinne. Den fremmede kvinne

beskrives som annerledes. Dette er viktig å ha i mente når man møter de ulike beskrivelsene av henne i teksten. Når man får inntrykk av en kvinne som både er mytisk og jordisk, så er hun i begge kategoriene forskjellig; som dennesidig er hun en kvinne som bryter med de sosiale normene, og som mytisk er hun annerledes i kraft av å bryte med det jordiske.

Bruken av ”fremmed” i v. 10 må ses i sammenheng med den fremmede kvinne. I begge tilfeller brukes ”zara” og ”nokriyya” for å beskrive ”fremmed” (”zarim” og ”nakri” i 5:10). Disse termene er dermed ikke eksklusive for beskrivelsen av den fremmede kvinne, men ”fremmed” får en videre bruk. Termen blir satt i en dennesidig sammenheng hvor trusselen går ut på at fremmede skal nyte godt av leserens eiendom og arbeidskraft. Disse fremmede er menn, og dette peker mot eksogami - en situasjon der leseren har giftet seg med en kvinne av et annet folk. Leserens eiendom vil altså komme i hendene på utlendinger (Newsom 1999: 94).

Det er meget interessant å se hvordan 5:8 setter sammen hus - og veimotivet og hvordan det forholder seg til geografi og avstander. Det starter med en vei som fører til den fremmede kvinnes hus: leseren er ute og vandrer og kommer til hennes hus, deretter får leseren vite resultatet av å innlate seg med den fremmede kvinne. Det er blant annet at ”(...) fremmede skal mettes av din eiendom, og frukten av ditt slit skal komme i en annen manns hus”. Bevegelsen og kronologien i denne teksten blir først veien, deretter huset, og etter huset går en ut igjen og der venter fremmede menn som tar over eiendom og gjør livet surt for leseren. Huset ligger dermed et stykke vekk fra leserens hjem, ettersom han må gå for komme dit.

Husmotivet er meget sentralt når man skal se på beskrivelsen av den fremmede kvinne; ”fremmed” henger tett sammen med hvor man bor, og eventuelt hvordan man bor. Hvis huset er langt unna der leseren bor, vil hun være en fremmed fra et annet land og kultur, og dersom huset beskrives som annerledes innenfor samme geografiske område som leserens vil hun kunne forstås som annerledes og dermed ”fremmed”. I den andre perikopen er det rett etter at hennes hus blir nevnt at konsekvensene ramses opp (5:8), og huset settes dermed i direkte sammenheng med den absolutte fare.

4.2.3 Tredje perikope (6:23-35)

Den fremmede kvinne er i denne teksten en fristende skikkelse, både muntlig og fysisk. Beskrivelsen av henne bærer preg av å beskrive en dennesidig person: hun har glatt tunge (v. 24) hun er skjønn (v. 25), og hun søker å fange leseren ”med sine øyekast” (v. 25). Fra v. 26 og utover blir den fremmede kvinne utdypet. Hun omtales som en ”skjølge” (v. 26) og ”sin nestes hustru” (v. 29). Hun er i denne perikopen en gift kvinne fra leserens egen kultur som bedriver utroskap (v. 29). V. 31 argumenter for

ikke å innlate seg med kvinnen ved å henvise til Loven og de juridiske konsekvenser ved overtredelse av denne.

Formaningen i v. 25 begrunnes i de påfølgende vers. Alt man gjør vil få en konsekvens, og dersom man innlater seg med den fremmede kvinne, som i denne teksten er en annen manns hustru, vil det nettopp få konsekvenser. De praktiske konsekvensene er at kvinnens mann vil søke hevn (v. 34-35) og at man må betale erstatning (v. 31). Denne erstatningen blir beskrevet i en parallellisme, og andre delen av denne minner om 5:10: ”alt det han eier i sitt hus må han gi” (v. 31). Her møter en husmotivet fra kapittel 5, der den som har innlatt seg med den fremmede kvinne må betale med sin eiendom. Dette bekrefter at det her er snakk om utroskap, men det er ingenting i teksten som peker i retning av eksogami.

V. 23 viser til budene (mitzvah). Verset peker på at den fremmede kvinne er av stor betydning og ikke er noen hvem-som-helst, ettersom hun settes opp mot Loven. Denne perikopen står nært den fjerde perikopen, hvor en tilsvarende henvisning blir utdypet i 7:1-3. Ettersom den tredje og fjerde perikopen er plassert så nært hverandre kan det virke som den første er en innledning til den andre. I den tredje perikopen får man en beskrivelse av konsekvensene ved å innlate seg med den fremmede kvinne, og i den neste perikopen får man en beskrivelse av den fremmede kvinne i aksjon. 7:1-3 kan derfor synes å være like mye en avslutning av den tredje perikopen som en begynnelse på den fjerde, eller så kan disse versene høre til begge perikopene og være et klimaks eller uansett en form for henvendelse til leseren med et viktig poeng. Det er en tilsvarende konstruksjon i den andre perikopen, der to avsnitt, 5:3-6 og 5:8ff; handler om den fremmede kvinne, men brytes opp av v. 7 som taler direkte til leseren.

4.2.4 Fjerde perikope (7:4-27)

7:1-5 innleder kapitlet og fortellingen om den fremmede kvinne. V. 1-3 viser til budene (mitzvah), og i v. 3 henvises det til Deut (6:6,8) der det oppfordres til å gjemme budene ved hjertet og binde dem om fingrene.

I v. 4-5 oppfordrer forfatteren leseren til å tiltale visdommen personlig. Dette er en klar personliggjøring av visdommen. Tatt i betraktning at å tiltale en kvinne som ”min søster” var en form for intimt kjærlighetsspråk, er denne oppfordringen meget sterk. Forfatteren oppfordrer altså leseren til å tiltale Visdommen som ”du, min kjæreste”.

Når da visdommen i v. 5 etterfølges av den fremmede kvinne i v. 6, blir kontrasten mellom disse to kvinnene meget stor; det oppfordres først til å elske den ene, og denne skal dermed redde en fra den andre. Det ligger et ”enten – eller” i disse to versene, representert ved visdommen og den fremmede kvinne. Dette er også innledningen og den nære kontekst til fortellingen fra v. 6: leseren oppfordres

til å ha et kjærlighetsforhold til visdommen, for ellers vil den fremmede kvinne bli en for stor fristelse.

V. 6-23 er en historie der leseren møter den fremmede kvinne gjennom en øyenvitnefortelling. Fra v. 6 skriver forfatteren i tredje person. Den starter med at forfatteren ser ut av vinduet i sitt eget hus og ser en ung gutt (v. 6-7). Denne går forbi den fremmede kvinnes hus, det er kveld, og de to møtes (v. 8-9). Hun beskrives som en skjøge, hun er ”vill og kåt” (v. 11). Kvinnen fremstår som aggressiv (v. 12-13), hun flakker omkring for å finne noen å ta fatt i. I v. 14-20 er det kvinnen selv som prater, hun snakker til den unge mannen som hun ønsker å forføre og ta med seg hjem. Hun starter med å referere til den jødiske kult og gir inntrykk av at hun er from og at hun hadde planer om bære frem offer (v. 14). Hun sier at hun gikk ut for å møte den unge mannen (v. 15). Videre forteller hun om hvordan sengen hennes er redd opp, og frister den unge mannen til å dra hjem til henne. Der kan de boltre seg i en nyoppredd seng med teppe, egyptisk garn og velluktende krydderier (v. 16-17). Videre sier hun rett ut at hun vil ha sex med ham (v. 18). Deretter forsikrer hun om at hennes mann ikke er noe problem, for han er på reise og kommer ikke til å forstyrre dem (v. 19-20). I v. 21 går forfatteren over til å fortelle i tredje person igjen, og han slår fast at hun greide å forføre ham. I v. 22-23 beskrives mannen som følger etter kvinnen. Dette gjøres i billedspråk, der den unge mann sammenliknes med en okse som går til slakterbenken, og med en fugl som ”haster til snaren og ikke vet at det gjelder dens liv” (v. 23).

Denne fortellingen inneholder ikke en mytisk dimensjon, men handler om en kvinne som i sin seksuelle hunger forfører en ung mann mens hennes husbond er borte. Det er for øvrig interessant å se at denne kvinnen agerer i nabolaget til forfatteren. Det er han som forteller, og han forteller om noe han har sett fra sitt eget vindu (v. 6-8). Dette betyr at den fremmede kvinne er en nabo, og ikke en fremmed fra et annet land. Dette bekreftes også av at hun forholder seg til den jødiske kult (v. 14).

I denne fortellingen tegnes det ikke et komplekst bilde av kvinnen. Hun er gift, kåt og klar for sex. Fortellingen beskriver hvordan hun løser sitt problem ved hjelp av sitt utseende og språk; hun kler seg utfordrende (”i en skjøges klær”, v. 10) og sjekker opp den unge mannen ved hjelp av manipulering: hun henviser subtilt til en felles referanse (takoffer og løfter, v. 14), som gjør at han føler seg trygg, og hun spiller deretter svært utslørt på sex.

I v. 24 henvender forfatteren seg til leseren og oppfordrer til å høre på han. Og i v. 25 advarer han mot ”hennes veier” og ”hennes stier”. V. 26 gir et annet inntrykk av kvinnen, for her står det blant annet at hun har ”slått i hjel”. I neste vers blandes husmotiv og veimotiv: ”fra hennes hus går veier til dødsriket, de fører ned til dødens kamre” (v. 27). Her møter leseren en mytisk skikkelse som ikke stemmer overens med den kåte hustruen i den tidligere fortellingen. Ettersom den siste delen av perikopen (v. 24-27) henviser til kvinnen i fortellingen må det tas for gitt at det er snakk om den

samme kvinnen. Det tegner seg derfor to bilder av den fremmede kvinne. Det ene bilde er av en dennesidig skikkelse som ikke representerer større fare enn utroskap. Teksten gir ikke inntrykk av at hun er særlig spesiell, og hun kan egentlig være hvem som helst. Hun presenteres ikke i teksten som en god kvinne, tvert i mot, men det er likevel en gradforskjell mellom å søke utroskap og å slå folk i hjel, som det står i v. 26. Kvinnen fra v. 26 representerer døden både gjennom sine drapshandlinger, og sin tilknytning til Sheol, dødsriket (v. 27).

4.3 Konklusjon

Den første perikopen (2:16-19) fungerer som et frampek mot den siste del av den siste perikopen (7:25-27), og den siste del av den siste perikopen viser tilbake til den første perikopen. Disse to avsnittene har en lik struktur og de beskriver begge den fremmede kvinne som et seksuelt fristende vesen. Fox mener for eksempel at det kun er snakk om en utro hustru i teksten. Han mener at ”fremmed kvinne” kun betyr annen manns hustru (Fox 2000: 134). Dette blir en sterk forenkling av en tekst som er alt annen enn entydig. Strukturen er preget av motsetninger og tvetydige beskrivelser av kvinnen: på den ene side blir hun beskrevet som en som har ”forlatt sin ungdoms venn og glemt sin Guds pakt” (2:17), altså en kvinne som har brutt med sin kultur og mann og lever på siden av samfunnet. På den annen side beskrives hun som en mytisk skikkelse hvis ”hus synker ned i døden, og hennes veier bærer ned til dødningene” (2:18). Dette bekreftes i den siste perikopen, der kvinnen først beskrives som en vulgær kåt kvinne som søker å være utro mot sin mann (7:6-23), deretter beskrives kvinnens hus nærmest som en port til Sheol. Motsetningen fra den første perikopen bekreftes og utdypes, og det er tydelig at det er snakk om en kvinne med flere sider; hun opptrer både som et vanlig menneske og som en mytisk skikkelse hvis storhet kan måle seg med fru Visdom.

Denne motsetningen bekreftes av parallellismen med de to termene for ”fremmed”, nemlig ”nokriyya” og ”zara”, som er felles for begge perikopene (2:16, 7:5). Sammensetningen av disse tyder på at forfatteren vil tegne et bilde av kvinnen som fremmed på to måter. På den ene siden ”nokriyya” som viser til kvinnen som utenlandsk, og på den annen ”zara”, som beskriver kvinnen som en skjøge eller utro kvinne, men innenfor samme kultur som leseren. Når disse to termene står sammen i en parallellisme beskriver de kvinnen primært som fremmed; det er sekundært hva slags fremmed hun er. Hun er både av samme folk og av et annet folk, og det som kan synes som en motsetning er isteden en indikasjon på at den fremmede kvinne hever seg over disse motsetningene og hun beskrives i positive termer: teksten sier hva hun er, ikke hva hun ikke er.

Den andre og tredje perikopen beskriver begge en fremmed kvinne som ikke er noen mytisk skikkelse. Men de er fremmede på hver sin måte; den andre perikopen (5:3-23) beskriver en kvinne av et annet folk, mens den tredje (6:23-35) beskriver en fremmed kvinne som en skjøge som er utro mot sin mann (6:26, 29, 32). Den ene advarer mot eksogami og den andre advarer mot utroskap.

I den siste perikopen bekreftes beskrivelsene av den fremmede kvinne fra de foregående perikopene. Gjennom fortellingen i 7:6-23 møter leseren en kvinne av denne verden som søker utroskap; denne fristende, men ellers tilsynelatende harmløse kvinnen blir senere i kapitlet beskrevet som en morder og fra hennes hus går det veier til Sheol.

Som nevnt ovenfor blir den fremmede kvinne beskrevet innenfor rammen av første og fjerde perikope. Disse to angir, blant annet gjennom parallellismen i 2:16 og 7:5, at den fremmede kvinne er en kompleks skikkelse som beskrives på flere måter, noe andre og tredje perikope bidrar til.

Det kan virke som om den tredje og fjerde perikope egentlig er én perikope (se pkt. 4.2.3 ovenfor), da de bare skilles av 7:1-3. Disse tre versene bryter med det foregående og det etterfølgende da det taler direkte til leseren. Det er naturlig å tolke det som innledningen av kapittel 7, ettersom det starter med "min sønn", noe som gjentatte ganger i Proverbia fungerer som innledninger. Men det er likevel interessant å se på den nære sammenheng mellom den tredje og fjerde perikopen både i plassering og tematikk; begge handler i stor grad om utroskap, og de står så tett at man har innholdet i tredje perikope i mente når man starter på den fjerde. Jeg vil ikke forfekte at det kun er snakk om én perikope fra 6:21-7:27, for 7:1-3 danner et formelt skille og står som innledning til den siste perikopen. Men det er likevel verdt å merke seg at en slik markant tekst (6:21-7:27), bestående av to perikoper (6:21-35 og 7:3-27), avslutter omtalen av den fremmede kvinne og innleder talen om fru Visdom i kapittel 8.

Når fru Visdom tar til orde i kapittel 8 er det ikke første gang; visdommen taler første gang i 1:21-33, og i 3:13-25 priser forfatteren visdommen. Visdommen taler altså før og etter leseren møter den fremmede kvinne, og danner dermed en ytre ramme for presentasjonen av henne.

5. Funksjon

5.1 Den fremmede kvinnes didaktiske funksjon

Den fremmede kvinne beskrives som en dårlig kvinne. Hun søker å forføre unge menn med sine glatte ord og sin tunge (2:16; 5:3; 6:24; 7:5). Hennes seksuelle vesen og væremåte går igjen i alle perikopene. Som nevnt tidligere er den fremmede kvinne en kompleks person, og leseren møter henne i flere roller. Felles for disse er sex. Hun lokker menn til seksuell omgang utenfor eller innenfor ekteskapet (eksogami). Hun representerer det teksten forstår som seksuell umoral. Den fremmede kvinne får i denne sammenheng en didaktisk funksjon, der hun representerer de negative ting en kvinne kan friste en mann til å gjøre, nemlig utenomekteskapelig sex og eksogami. Kvinnen fungerer dermed som eksempel på det den unge mannlige leser skal holde seg unna. Forfatteren søker å lære opp leseren i en måte å tenke på og handle etter, og han bruker i den sammenheng den fremmede kvinne som et didaktisk virkemiddel. Forfatteren trekker frem visdom (2:16, 2:20, 5:1, 7:4), forstand (5:1), tukt (6:23) og evnen til å følge budet (6:23, 7:1-3) som avgjørende faktorer for å greie seg gjennom livet, og den fremmede kvinne fremstilles som en direkte kontrast til disse. Denne kontrasten fremhever viktigheten av å verdsette disse elementene om leseren skal holde seg på den rette vei.

Når teksten setter den fremmede kvinne i direkte sammenheng med Sheol og døden (2:18, 7:27), markerer dette alvorret for den yngre mannlige leseren. Denne er ung og uerfaren og må advares ved hjelp av sterke virkemidler. Det er derfor hensiktsmessig for forfatteren å skape en sammenheng mellom de ugjerningene han ikke vil leseren skal ta del i og døden. Den fremmede kvinne får en funksjon der hun knytter sammen handlingene forfatteren vil advare leseren mot med de ytterste konsekvensene disse handlingene kan få. Det er helt klart at forfatteren vil advare den unge uerfarne mannen, og gjennom å beskrive hendelsesforløp og situasjoner med den fremmede kvinne blir handling og konsekvenser gjort enkelt tilgjengelig for leseren.

5.2 Den fremmede kvinne som symbol

Carol E. Newsom har en feministisk vinkling og fokuserer på kjønnsperspektivet i teksten. Det er en patriarkalsk tekst der en far taler til sin sønn, og der den fremmede kvinne beskrives som noe annerledes. Hun mener at talen om den fremmede kvinne beskriver forfatterens behov for å argumentere mot et truende element. Den fremmede kvinne blir dermed et symbol på det som faktisk motiverer til en dominant diskurs - denne oppstår i forhold til et element man vil tone ned eller argumentere mot. Hun er derfor årsaken til farens argumentasjon, samtidig som hun også er en trussel som kan kaste det hele om kull (Newsom 1999:90). Newsom trekker en sammenlikning mellom personifikasjonen av visdommen i 7:4 og ”din ungdoms hustru” i 5:18, der den trygge institusjonen som ekteskapet er, sammenliknes med den beskyttende funksjonen visdommen har (Newsom 1999:95).

For Newsom er dette en tekst som gjenspeiler et samfunn styrt av menn; det er de som definerer rammene for samfunnet, det er de som er tradisjonsbærerne, og derfor må sønnen læres opp av faren - en bevegelse som har pågått i generasjoner. I dette samfunnet, som Newsom betegner som patriarkalsk, symboliserer kvinnene i teksten (Proverbia 1-9) noe som går utover det mennene - og dermed samfunnet - kan forstå. Den mannlige forfatters bruk av den fremmede kvinne vitner om en polarisering mellom menn og kvinner, hvor det maskuline er dominant, siden det definerer samfunnet og er det kjente. I denne sammenheng blir ”fremmed” forstått som negativt.

Som nevnt ovenfor spiller kvinner og menn ulike roller i teksten, men det er likevel ikke opplagt at det forekommer en kjønnskamp - som Newsom mener - hvor den maskuline overmakt søker å opprettholde maktstrukturen ved å omtale det feminine i negative termer. Det går an å fokusere på avgrensningen mellom kjønnene uten å ende opp med at det dreier seg om en maktstruktur. Den fremmede kvinne skiller seg fra forfatteren og den intenderte leser, nemlig sønnen; de er menn og hun er kvinne, de er altså ulike. Det patriarkalske samfunn teksten er skrevet inn i er bestående av menn, der det kvinnelige kan symbolisere ”noe annet” eller ”noe ukjent”. Dette trenger ikke nødvendigvis være noe negativt. Det er ikke hennes kvinnelighet som gjør den fremmede kvinne til en ond skikkelse, men det er hennes onde handlinger. Hun blir først ond når hun beskrives som ond og når hun settes i direkte sammenheng med Sheol (7:27).

Den fremmede kvinne beskrives altså både gjennom sitt kjønn, sine handlinger og sitt forhold til det hinsidige (Sheol - 7:27). Hennes kvinnelighet er et symbol på det ukjente i forfatterens

virkelighet. Med dette menes at forfatteren har en virkelighetsforståelse der både det dennesidige og hinsidige inngår; han har en mytisk forståelse av verden, hvor hans liv på jorden som dødelig kun er en begrenset del av helheten; den fremmede kvinne beveger seg utover denne når hun både agerer som et vanlig menneske (7:6-21), og samtidig må forstås som en mytisk person når hun i slutten av kapittel 7 settes i sammenheng med Sheol (7:27). Hennes kvinnelighet symboliserer derfor det ukjente i forfatterens mytiske verdensbilde.

5.3 konklusjon

Den fremmede kvinne kan forstås på minst to nivåer; for det første brukes hun didaktisk av forfatteren for å lære leseren - sønnen - hva han skal gjøre og ikke gjøre. For det andre er hun et symbol på det ukjente i forfatterens virkelighet.

Tekstene om den fremmede kvinne i 1-7 forbereder tekstene om fru Visdom i kapittel 8-9. Dette gjøres gjennom å sette henne i sammenheng med motiver som også går igjen senere. Forberedelsen består i å presentere felles motiver for de to kvinnene. Når fru Visdom kommer i kapittel 8 beskrives hun med motiver som allerede er kjente.

6. Den fremmede kvinne og fru

Visdom

6.1 Presentasjon av fru Visdom

Teksten om fru Visdom starter i 8:1. De tre første versene omtaler henne i tredje person. Det gis ikke noe hint om hvem tekstens intenderte leser er, slik Proverbia 1-7 er skrevet fra far til sønn, der hvert kapittel innledes med ”min sønn”. I v. 1-3 beskrives fru Visdom som en som roper (v. 1), og hun plasseres på ulike geografiske steder: ”oppe på hauger ved veien”, ”der hvor stiene møtes” (v. 2); ”ved siden av portene, ved byens utgang, i inngangen til portene” (v.3). Fra v. 4 og til og med v. 36 - ut kapittelet - er det fru Visdom selv som taler. Hun taler til menn (v. 4), og oppfordrer dem til å lære ”klokskap” og ”forstand” (v. 5) av henne. Videre forteller hun hvor storslagne hennes ord er (6-9). Fra v. 10 oppfordrer hun igjen til å ta i mot hennes lære, og i v. 14-21 forteller hun om hvor sterk hun er og at herskere på jorden regjerer ved henne.

I v. 22-31 forteller hun om da hun selv ble skapt og om hva hun gjorde da jorden ble skapt. Hun ble skapt før jorden (v. 22-26), og hun var til stede under skapelsen (v. 27-31). Hun deltok ikke aktivt, men lekte på jorden (v. 30-31).

Fra v. 32 henvender hun seg direkte til leseren, ”mine sønner” (banim), og oppfordrer igjen til å høre på det hun sier. Videre oppfordrer hun leseren til å finne henne: ”For den som finner meg, finner livet og får nåde hos Herren. Men den som ikke finner meg, skader seg selv; alle som hater meg elsker døden.” (v. 35-36). Fru Visdom fremstiller seg selv som om det ikke er mulig å være nøytral til henne. Man må ta et valg, og valget får konsekvenser - onde eller gode.

Kapittel 9 starter med at fru Visdom har bygget et hus og hun har laget mat og inviterer til måltid (v. 1-5). Hun oppfordrer i v. 6 til å oppgi uforstanden, og i v. 7-12 forteller hun om spotteren og den

vise, der det ikke er noe poeng i å lære spotteren, for han vil ikke lære, mens den vise tar i mot lærdom.

Fru Visdom er selv ikke en skapende kraft, men en egenskap ved den skapende kraften; hun beskrives i 8:30 som Jahves "ahmån" (verksmester, arkitekt), og kan forstås som visdommen ved hvilken Herren skapte jorden - selv om hun ikke er aktivt deltagende er hun en nødvendig egenskap. Fru Visdom i kapittel 8 fremtrer som en slags menneskeliggjøring, eller personifikasjon av visdommen. Den upersonlige visdommen har man møtt tidligere i kapitlene 1-7 (2:10, 16, 20; 5:1), hvor den har fungert som et frampek mot fru Visdom. Hun kan betegnes som allmenn (Fox 2000:355-6), der hun er summen av all visdom som finnes og tilgjengelig for alle som søker henne. Visdommen gjør ingenting, men de som er i besittelse av den har stor nytte av den. Det eneste hun aktivt gjør i teksten er å søke menneskers oppmerksomhet. Hun roper til dem (8:1, 3, 4), inviterer dem (9:4-5) og sier at de må høre på henne og lære av henne (9:1-10). Samtidig taler hun om at hun må bli funnet av menneskene (8:35-36). Hun maner mennesker til å søke henne, men hun sier ikke hva visdom er.

Når faren formaner sønnen til å akte på hans ord, visdom og bud forteller han sønnen det samme som fru Visdom sier om seg selv i kapittel 8. Han kommer med generelle utsagn om at visdom er en god ting; når han går inn på konkrete saker - sønnens forhold til fristende umoralske kvinner, personifisert ved den fremmede kvinne - formidler han den konkrete visdom.

I kapittel 8 er den skapende - Jahve - nesten fraværende. Det er fru Visdom som taler. Jahve blir derfor distansert for leseren, mens fru Visdom er nær. Det er derfor hun som formidler det guddommelige i teksten. Hun fungerer dermed som et bindeledd mellom Gud og mennesker: hun relaterer seg både i forhold til Gud og mennesker, mens disse to ikke har noe med hverandre å gjøre, bortsett fra at menneskene lever i den virkeligheten Jahve har skapt. Teksten peker i retning av at han har skapt, trukket seg tilbake, og har latt sin visdom bli igjen hos menneskene. Fru Visdom kan forstås som en del av Jahve, men beskrives som en selvstendig eksistens¹. Hun beskrives både som nær og fjern, ikke ulikt hvordan man kan beskrive en guddommelig skikkelse. Fru Visdom presenteres både som en skikkelse fra skapelsen som leker for Herrens åsyn - langt fra menneskenes liv på jorden (8:22-31), og som en person som står midt i blant menneskene der de ferdes og roper til dem (8:1-10). Dette minner mye om hvordan Kristus fremstilles i Evangeliene. Han er en mellommann mellom Gud og mennesker, og han er både Gud og menneske. Fru Visdoms

¹ Det går an å tolke forholdet mellom Jahve og fru Visdom dit hen at fru Visdom er en del av Jahve - den visdom ved hvilken Jahve skapte verden, samtidig som hun er en selvstendig skikkelse. Man kan da tenke på henne som en hypostase.

menneskeliggjøring og agerende blant mennesker minner om Jesus, som var Gud, men talte til og levde blant menneskene. Fru Visdoms fokus på tale minner om fokuset på ordet i logos-kristologien i Johannes-evangeliet. Murphy ser en sammenheng mellom fru Visdom som en kommunikasjon fra Gud til verden, og den kristne utvikling av henne:

”In the broadest sense she is of God, and she is a communication from God to all creation as well as to Israel. In this light we may understand also the Christian development of this figure. I do not mean merely the role of Christ as sage, as the synoptic Gospels do depict him, but also the mysterious Wisdom of God that is reflected in the Pauline letters (cf. 1 Cor 1:24; Col 1:15-17; Heb 1:3)” (Murphy 1998: 281).

6.2 Fru Dårskap

Den tredje kvinnen i Prov 1-9, fru Dårskap (9:13-18), presenteres etter fru Visdom i 9:13-18. Hun sitter foran huset sitt på en høyde og roper til dem som går forbi (v.14.15). Hun inviterer de forbipasserende og oppfordrer til umoral (16-17). I v. 18 settes hun i sammenheng med Sheol: ”(...) hennes gjester er i dødsrikets dyp”. Hun er en skikkelse som settes i motsetning til fru Visdom, og hun har klare likhetstrekk med den fremmede kvinne, da hun også settes i sammenheng med hus (v. 14), vei (v. 15) og tale (v. 15-17). Det er likevel en vesensforskjell mellom fru Dårskap og den fremmede kvinne, for mens tematikken rundt den sistnevnte i stor grad dreier seg om sex, er fru Dårskap - i likhet med fru Visdom - avseksifisert. Det forekommer derfor et skille mellom den fremmede kvinne og de to andre kvinnene. Fru Dårskap frister ikke med seksuell utroskap, men med ”stjålet vann” og ”brød som etes i smug” (v. 18).

Mens fru Visdom rager som et klimaks i Prov 1-9, kan fru Dårskap virke som et slags antiklimaks: hun står utvilsomt under i rang når det gjelder tekstmengde: mens fru Visdom dominerer kapittel 8-9 kommer fru Dårskap først inn i de siste seks versene i kapittel 9.

6.3 Den fremmede kvinne, fru Visdom og fru Dårskap

Mange av motivene som opptrer i møtet med fru Visdom, har tidligere blitt brukt i forbindelse med den fremmede kvinne. Det er en kvinne som taler og agerer i forhold til menn (8:4); fru Visdom taler, og hennes lepper og tunge nevnes (8:6-8); hun har bygget et hus og inviterer mennesker til å komme på besøk (9:1-5). Beskrivelsen av den fremmede kvinne i kapittel 7-9 etablerer et språk som

etter hvert brukes av og om fru Visdom. Det ser en fra 8:1-4, der hun befinner seg ”oppe på hauger ved veien (...) der hvor stiene møtes; ved siden av portene, ved byens utgang, i inngangen til portene roper hun høyt: til eder, I menn, roper jeg (...)”; leseren møter hus -og veimotivene. Når leseren møter disse motivene er de allerede kjente; fru Visdom befinner seg i tilsvarende situasjon som den fremmede kvinne, der hun taler direkte til menn og søker deres oppmerksomhet; hun vandrer på veier og stier, men, i motsetning til den fremmede kvinne, gjør hun seg mest mulig synlig for alle. Hun beveger seg ikke rundt i mørket og henvender seg til kun én person, slik den fremmede kvinne gjør (7:8-10). De settes i forhold til de samme motiver, men med ulike fortegn. De presenteres som antiteser: på den ene side den fremmede kvinne som står i direkte kontakt med dødsriket (Sheol, 7:27), og på den andre fru Visdom som står på høyden og roper - hun var med fra skapelsen og lekte foran Herren (8:30-31), og står altså Herren meget nær.

Mens den fremmede kvinne beskrives i direkte relasjon til mennesker, og fører dialog med disse (7:13-20), fremfører fru Visdom en monolog - hun har noe å lære bort. Den fremmede kvinne får ikke selv uttrykke seg i teksten, men hennes tale blir sitert av forfatteren (7:14-20). Fru Visdom blir ikke sitert i teksten, men taler selv til menneskene (8:4-36). Dette er ikke et gjensidig forhold, for fru Visdom roper til menneskene (8:1, 3, 4), og fyrstene, herskerne, dommerne og høvdingene regjerer ved henne (v. 15-16). Videre får man ytterligere beskrevet hvilken stor skikkelse fru Visdom er, for fra v. 22 presenterer hun seg selv, og hun starter med begynnelsen:

”[22] Herren skapte meg som sitt første verk, før sine andre gjerninger, før tid. [23] Fra evighet er jeg blitt til, fra først av, før jorden var. [24] Da avgrunnen ennå ikke var til, ble jeg født, da det ennå ikke fantes kilder fylt med vann. [25] Før fjellene ble senket ned, før haugene blev til, blev jeg født, [26] før han hadde skapt jord og mark og jordens første muldklump” (8:22-26).

Visdommen blir satt i direkte sammenheng med skapelsen, og teksten beskriver hvordan fru Visdom var med da Jahve skapte jorden og himmelen.

De tre kvinnene - den fremmede kvinne, fru Visdom og fru Dårskap - befinner seg i et trekantforhold hvor hver av dem står i en sammenheng med én av de andre to. Alle tre beskrives ved hjelp av felles motiver: hus, vei og tale. Den fremmede kvinne og fru Visdom er - som nevnt ovenfor - antiteser. Den fremmede kvinne og fru Dårskap har klare likheter da de begge søker å friste mennesker, og de settes begge i sammenheng med Sheol. Men der den fremmede kvinne frister med sex, frister fru Dårskap med mat. Den seksuelle dimensjon er fraværende hos fru Dårskap, noe som også gjelder fru Visdom. Disse to presenteres også som antiteser, da de begge inviterer mennesker til

å komme hjem til sitt hus for å spise - men de representerer hver sine konsekvenser: fru Visdom er Jahves barn, og gjestene til fru Dårskap befinner seg i Sheol.

Fraværet av sex skaper et skille mellom den fremmede kvinne og fru Visdom og -Dårskap, noe som kan tyde på at dette i utgangspunktet var to tekster forfattet hver for seg men som senere har blitt satt sammen og harmonisert (Whybray 1994: 168). Dette bekreftes også av at den fremmede kvinne må forstås på to nivåer i Proverbia 1-7:

1. Hun er en skikkelse som ikke har noe med det mytiske å gjøre - hun tar opp i seg ulike former for seksualitet og fungerer didaktisk overfor den intenderte leser, ”min sønn”. Fox forstår den fremmede kvinne kun som en annen manns hustru (Fox 2000: 134); selv om han mister den bredere didaktiske funksjon til den fremmede kvinne, nemlig at hun nettopp omfatter ulike former for umoralsk sex, har han en god forståelse av at kvinnen kun er ment som jordisk.
2. Den fremmede kvinne er en mytisk skikkelse. Måten teksten setter henne i sammenheng med Sheol tyder på at hun må forstås som en kvinne som beveger seg både på jorden blant dødelige og i det hinsidige blant de døde.

Det er i samspillet med kapittel 8-9 den mytiske dimensjon i 1-7 tydeliggjøres, for da ser leseren kontrasten mellom den fremmede kvinne og Sheol i 7:27 på den ene siden og fru Visdom som roper fra høydene i 8:1-6 på den andre. Disse to nivåene ligger i samme tekst (Proverbia 1-7), men det siste nivået er avhengig av Proverbia 8-9 for å fattes fullt ut. Det er antydninger i 1-7 som viser til dette nivået (se pkt 2 ovenfor), men disse er ikke alene betydelige nok til å etablere den fremmede kvinne som en mytisk skikkelse. Men sammen med kapittel 8-9, hvor den mytiske verden utbygges ved fru Visdom og fru Dårskap, settes 1-7 i en større kontekst. Den fremmede kvinne må dermed forstås sammen med de andre to kvinnene, det skapes en større dynamikk i teksten, og her blir den fremmede kvinnes mytiske potensial tydelig.

Det er ikke bare de to tolkningsnivåene som peker i retning av at dette er snakk om to tekster; en formell forskjell er at Prov 1-7 og 8-9 skiller seg fra hverandre da den første delen er skrevet til ”min sønn”. Forfatteren navngir slik den intenderte leseren. Det er en tekst som er forfattet fra far til sønn. Den andre teksten har ikke dette mønsteret og tilkjennegir ikke hvem forfatteren regner som den intenderte leser. Dette tyder på at den første teksten hovedsakelig var ment som et didaktisk skrift.

Det er en parallellitet mellom kapittel 1-7 og 8-9. I den første delen (1-7) er den fremmede kvinne og visdommen kontrastert; det er visdommen som skal hjelpe tekstens leser - ”min sønn” - til å holde seg borte fra den fremmede kvinne. I den andre delen settes fru Visdom og fru Dårskap opp mot

hverandre; begge inviterer til måltid, men den ene er barn av Jahve og den andre står i kontakt med Sheol. Det er en klar likhet mellom visdommen i 1-7 og fru Visdom i 8-9, og det samme gjelder den fremmede kvinne og fru Dårskap.

Proverbia 2:16-19 gir et frampek mot den fremmede kvinne. Inntrykket en får av kvinnen er at hun har forlatt sin Gud, at hun står i motsetning til visdommen, at hun frister til umoralsk sex og hun settes i sammenheng med døden. I slutten av kapittel 7 møter man en tekst (7:25-27) som er svært lik den første perikopen, men den tar opp i seg resten av den fjerde og siste perikopen, som starter med en tydelig motsetning mellom den fremmede kvinne og visdommen, og en personifisering av den siste - samtidig får man en grundig beskrivelse av den fremmede kvinnes handlinger. Dette avsluttes med v. 25-27, som altså trekker linjen tilbake til den første perikopen, og bekrefter de inntrykkene man fikk da man leste dette. De siste versene i den siste perikopen nøyer seg ikke med å beskrive den fremmede kvinne som en seksuell fristerinne, men den sier rett ut at hun ”har slått i hjel” mange mennesker (7:26). Den fremmede kvinne settes også i direkte sammenheng med Sheol i 7:27, noe som også antydes i 2:18. Likheten mellom den første perikopen og 7:25-27 peker i retning av at det her er ment å være en sammenheng mellom disse, og det danner en ramme om beskrivelsen av den fremmede kvinne. Dette peker også i retning av fru Dårskap. Denne settes også i direkte sammenheng med Sheol i 9:18, samtidig som hun frister forbipasserende til måltid i sitt hus. Hennes forhold til fru Visdom gjenspeiler forholdet mellom den fremmede kvinne og visdommen. Den fremmede kvinne og fru Dårskap er ikke identiske, for den seksuelle dimensjon som er så sterk hos den første er fraværende hos den siste. Likevel er det tydelig at forfatteren har forsøkt å skape en enhet i teksten ved å beskrive de to relativt likt.

7. Avslutning

Jeg har ovenfor nærmet meg teksten med utgangspunkt i den fremmede kvinne. Dette har bidratt til å se dennes rolle i de syv første kapitler, der hun har en didaktisk rolle i farens tale til sønnen. I samspill med de to siste kapitlene (8-9) får den fremmede kvinne en større betydning; hun fremstår som en mytisk skikkelse, og må ses i sammenheng med de to andre kvinnene - fru Visdom og fru Dårskap.

Den fremmede kvinne er en komplisert person, og dette bekreftes ikke minst av de ulike oppfatninger eksegeter har fått i møtet med tekstene. I arbeidet med teksten har det vært vanskelig å rendyrke én tolkning av hvem den fremmede kvinne egentlig er, for hun beskrives ikke som en enhetlig skikkelse. Lesningen av tekstene om denne kvinnen blir en prosess der hun stadig kan forstås annerledes. Men det er nettopp det som er interessant, for teksten peker primært på den fremmede kvinne som annerledes. Felles for de ulike perikopene er at hun beskrives i forhold til umoralsk sex, noe som bryter med den seksualmoral det patriarkalske samfunn anser som god, og hun blir annerledes. Hun settes i direkte sammenheng med dødsriket - Sheol - og bryter dermed med det dennesidige: hun beveger seg utover den materielle verden.

Strukturen i Proverbia 1-9 kjennetegnes av likheter og ulikheter - nærmest antiteser - mellom karakterene. Den fremmede kvinne står i kapittel 1-7 som en motsetning til visdommen. I kapittel 1-9 settes den fremmede kvinne i 1-7 i klar motsetning til fru Visdom i 8-9. Fru Visdom står også i klar kontrast til fru Dårskap, som igjen er en klar parallell til den fremmede kvinne. Det er også en parallell i kontrasten mellom den fremmede kvinne og visdommen i kapittel 1-7 på den ene siden, og fru Visdom og fru Dårskap i kapittel 8-9 på den andre. Dette er en tekst som er satt sammen av to tekster (se 6.3 ovenfor), og Proverbia 1-7 og 8-9 danner sammen en rikere tekst med flere tolkningsmuligheter.

Den fremmede kvinne må ses i forhold til fru Visdom og fru Dårskap. De beskrives alle inn i en mytisk virkelighet, og de settes i sammenheng med like motiver - hus, vei og tale.

7.1 Avsluttende refleksjoner

Fru Visdom befinner seg midt i skapelsen, og det er lett å tenke seg en typisk gammeltestamentlig forestilling om kampen mellom kosmos og kaos. Men det er lite som vitner om kaos i teksten. Man får heller inntrykk av at skapelsen bygges - fredelig. Samtidig ligger det i Proverbia 1-9 en spenning mellom noe godt og ondt. Fru Visdom er svært tydelig i 8:35-36: "For den som finner meg, finner livet og får nåde hos Herren. Men den som ikke finner meg, skader seg selv; alle de som hater meg, elsker døden." Alle må ta et valg, og ethvert valg har en iboende konsekvens. Det er mennesket som må ta valget, og kampen mellom det gode og onde foregår i mennesket og gir seg uttrykk i menneskets valg.

Det er en spenning mellom den fremmede kvinne og fru Visdom, som til sist ender hos mennesket og dets valg. Begge sider prøver å påvirke dette valget; skaperen - Jahve - prøver å nå menneskene med sin visdom - fru Visdom - slik at de skal velge rett. Dersom de lærer hans visdom vil de velge det gode. Det er altså i mennesket kampen mellom det gode og onde kommer til syne, dersom man tenker at den fremmede kvinne representerer det onde og fru Visdom det gode. Det kan synes som om det er ontologi som knyttes til mennesket - en antropologisk ontologi - der mennesket er stedet der kampen mellom det gode og onde gir seg uttrykk.

Dette er en tekst som i liten grad fokuserer på Jahve. Han blir presentert som skaperen, men det er fru Visdom som er hovedpersonen. Dette er en virkelighet der det kvinnelige har vært med i skapelsesprosessen, og mennene er nødt til å forholde seg til dette. Det er kvinnen som står i fokus av teksten: det er fru Visdom som får taletid, og det er henne leseren møter. Det er også svært interessant at det antydes at Jahve har en datter. Dette kan tyde på et forsøk på å skape en feminin side ved Jahve, eller en femininisering av denne. Dette kan peke i retning av at det er snakk om en annen religiøs forestilling enn den monoteistiske religion vi i dag tenker Jahve-kulten var. Omkringliggende kulturer kan ha vært en påvirkning på dette feltet. Men det kan også være slik at man ikke kan snakke om avgrensede kulturer med egne religiøse forestillinger, men glidende overganger der disse overlapper hverandre; man kan da tenke seg at den monoteistiske tradisjon er en senere forståelse av hvordan det var tidligere. Man kan tenke seg at visdommen var en guddommelig skikkelse i form av en kvinne - en visdomskult - der det var henne som sto øverst blant gudene, og at det har foregått en jahvifisering av henne - en sammenblanding med Jahve-kulten der hun har endt opp underordnet Jahve.

I forlengelsen av fokuset på Jahves tilbaketrunkne rolle i teksten er det interessant å se hvordan visdommen presenteres i forhold til den jødiske Torah-tradisjon i 7:1-3; først oppfordrer forfatteren

leseren til å holde seg nær til budene (7:1-3); fra denne oppfordringen går han direkte over til å oppfordre leseren til å tale kjærlighetsspråk til visdommen (7:4). Fokuset i teksten dreies fra loven til visdommen: fra en oppfordring til fysisk å holde budene tett til hjertet, til en oppfordring om å elske visdommen.

Det er verdt å merke seg forholdet mellom Loven og visdommen i 7:1-5. I v. 1-3 oppfordrer forfatteren til å holde Loven nært til sitt hjerte. I v. 4 oppfordrer han til å elske visdommen. V. 3 og 4 kan forstås som en parallellisme der Loven og visdommen er to uttrykk for det samme. Fru Visdom oppfordrer til å finne henne, men hun sier ikke hvordan. Man kan tenke seg at Loven er det hun oppfordrer til å finne i 7:35: ”For den som finner meg finner livet og får nåde hos Herren”; man kan dermed forstå det som om at man må finne Loven for å finne fru Visdom.

I 7:3-4 henvises det først til Toraen, og i neste vers oppfordres det til å elske visdommen. Det kan forstås som en femininisering av Toraen da denne blir satt i sammenheng med visdommen som har en feminin karakter. Leseren har Toraen i mente når han i neste vers leser om at man skal elske visdommen og snakke kjærlig til den.

For å forklare Proverbia 1-9 må man ty til mer eller mindre kreative løsninger. Hvordan man skal forstå de tre kvinnene og hvordan disse forholder seg til hverandre er ikke umiddelbart gitt i teksten. Det er lett å si seg enig med Fox sin karakteristikk av fru Visdom:

”Lady Wisdom is a strange being, a personification of a mental power who claims to have preceded creation and to exist in a daughterlike relationship to God. She transcends mundane reality and human minds, individually and collectively, yet is active in the busiest spheres of human existence. She is not simply a symbol of ordinary human wisdom, yet she is in some way identified with it.” (Fox 2000: 352).

Fox tar i bruk Platon og beskriver fru Visdom som en platonsk idé (Fox 2000: 356). Det går også an å bruke en modell der pikene som fru Visdom sender ut i 9:3 for å invitere til måltid i sitt hus har en parallell i at fru Dårskap sender ut sine piker - beskrevet som den fremmede kvinne.

Proverbia 1-9 peker i mange retninger, og det er nyttig å se på ulike tolkningsmodeller. Å arbeide med en slik tekst er en fin balanse mellom kreativitet og analyse; man må våge å se innholdet på nye måter, og man må samtidig være kritisk til det man ser.

Bibliografi

Barstad, H. M.,

En bok om det Gamle Testamente (Oslo: Det teologiske fakultet)

2003

Biblia Hebraica. Stuttgartensia (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft)

1997

Briggs, C., medforfatter, se Brown, F., 2000

Brown, F.,

The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon. Coded with Strong's

2000 *Concordance Numbers* (Peabody: Hendrickson)

Driver, S., medforfatter, se Brown, F., 2000

Fox, M., V.,

The Anchor Bible. Proverbs 1-9. (New York: Doubleday)

2000

Gesenius, W.,

Gesenius' Hebrew and Chaldee lexicon to the Old Testament Scriptures.

1978 *translated into English by Samuel P. Tregelles.* (Michigan: Erdmans)

Köhn, R.,

Hebraisk grammatikk (Oslo: Universitetsforlaget)

1990

Kvanvig, H. S.,

Historisk Bibel og bibelsk historie. Det gamle testamentes teologi som historie

1999 *og fortelling* (Kristiansand: Høyskoleforlaget)

McKane, W

Old Testament Library. Proverbs (London: SCM Press LTD)

1985

[1970]

Murphy, R.. E.,

Word Biblical Commentary. Volume 22. Proverbs (Nashville: Thomas Nelson

1998 Publishers)

Newsom, C. A.

“Woman and the Discourse of Patriarchal Wisdom. A Study of Proverbs 1-9”,

1999 i A. Bach (utg.), *Women in the Hebrew Bible. A Reader* (New York:

Routledge)

Scott, R. B. Y.,

The Anchor Bible. Proverbs. Ecclesiastes (New York: Doubleday)

1985

[1965]

Whybray, R. N.,

The composition of the Book of Proverbs (Sheffield : JSOT Press)

1994